

18.1.2021

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston aineistopolitiikka

Versio Hyväksytty SKS:n hallituksen kokouksessa 18.1.2021
Liitteet:
– Hankintaohjelma 2020 Kirjallisuudentutkimus ja kaunokirjallisuus
– Hankintaohjelma 2020 Kulttuurien tutkimus

Sisällys

1. Johdanto	2
1.1 Aineistopolitiikan tarkoitus	2
1.2 SKS:n toiminta-ajatus	2
1.3 SKS:n kirjaston toiminta-ajatus	2
1.4 Rooli humanististen alojen tieteellisenä erikoiskirjastona	3
1.5 SKS:n kirjaston kokoelmat	3
1.5.1 Kokoelmien historiaa	3
1.5.2 Nykytilanne	4
1.5.3 Erikoiskokoelmat	4
1.6 Aineistojen pitkäaikainen saatavuus ja avoimuus	5
1.6.1 Painetut kokoelmat	5
1.6.2 Elektroniset aineistot	6
1.7 Asiakaskunta	6
1.8 Voimavarat	7
1.9 Aineistopolitiikan vastuutahot	7
1.10 Yhteistyö muiden kirjastojen kanssa	7
2 Aineiston valinta ja hankinta	9
2.1 Aineiston valinta	9
2.2 Hankintaehdotukset	9
2.3 Ostot	9
2.4 Lahjat	9
2.5 Vaihdot	10
2.6 Avoimen saatavuuden tukimaksut	10
3 Aineistotyytit	11
3.1 Monografiat	11
3.2 Kausijulkaisut	11
3.3 Metatieto- ja kokotekstivarannot	12
3.4 Muut aineistot	12
4 Aineistojen hallinta	13
4.1 Hallinnan vaiheet (elinkaarimalli)	13
4.2 Käyttöön saattaminen	13
4.3 Säilytys	14
4.4 Kokoelmien evaluointi	14
4.5 Konservointi	14
4.6 Digitointi	14
4.7 Karsinta	14

18.1.2021

1. Johdanto

1.1 Aineistopolitiikan tarkoitus

Aineistopolitiikka ohjaa SKS:n kirjaston tietoaineistoista koostuvan kokonaisuuden muodostamista, kehittämistä ja käyttöön saattamista. Aineistopolitiikka pohjautuu SKS:n strategiaan sekä kirjaston toiminta-ajatukseen. Uuden aineiston valintaa ohjaavat aineistopolitiikkaan liittyvät hankintaohjelmat. Aineistopolitiikan muuta toteutusta ohjaavat erilaiset toimeenpanosuunnitelmat (esim. avoimen saatavuuden toimeenpanosuunnitelma, evaluointisuunnitelma tai digitointisuunnitelmat) sekä vuosittaiset kirjaston toimintasuunnitelmat.

Aineistopolitiikka

- kuvaa kirjaston painetut ja elektroniset kokoelmat sekä niiden merkityksen,
- määrittelee tietoaineistojen hankinnan, ylläpidon ja kehittämisen suuntaviivat ja vastuut,
- linjaa elinkaaren hallinnan ja käyttöön saattamisen periaatteet,
- linjaa tietoaineistoille kohdennettujen voimavarojen arvioinnin ja määrittelyn periaatteet,
- tukee käytännön kokoelmatyötä kirjastossa,
- kuvaa yhteistyötä sidosryhmien kanssa,
- antaa tietoa kirjaston aineistotyöstä asiakkaille, seuran sidosryhmille, toisille kirjastoille ja muille yhteistyökumppaneille.

1.2 SKS:n toiminta-ajatus

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on vuonna 1831 perustettu tieteellinen seura ja kulttuurijärjestö. Se on tutkimuslaitos, humanistinen tiedekustantaja, suullisen ja kirjallisen kulttuurin arkisto ja tieteellinen erikoiskirjasto sekä kirjallisuuden viennin ja kääntämisen tukija.

Kokonaisuutena SKS muodostaa ainutlaatuisen humanistisen osaamiskeskuksen ja infrastruktuurin. Se toimii yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten, tieteellisten seurojen, muistiorganisaatioiden ja kulttuuriviennin toimijoiden sekä muiden kulttuuri-laitosten kanssa. SKS:n tutkimus, arkisto- ja kirjastotoimi, kustantaminen ja kirjallisuusvienti muodostavat kokonaisuuden, jossa eri toiminnot tukevat toisiaan.

1.3 SKS:n kirjaston toiminta-ajatus

SKS:n kirjasto on kulttuurien tutkimuksen ja suomalaisen kirjallisuudentutkimuksen erikoiskirjasto. Kirjasto on kulttuuriaineistoja säilyttävä kirjasto, joka palvelee erikoisalojensa tiedeyhteisöä ja toimii osana tieteellisten kirjastojen verkkoa.

Kirjaston tehtävänä on

- seurata keskeisalojensa tutkimus- ja julkaisutoimintaa sekä hankkia ja saattaa käyttöön keskeisalvoja koskevaa tietoaaineistoa,
- ylläpitää ja kehittää näiden tutkimusalojen tutkimus- ja tietopalveluja,
- valmistella ja tuottaa omaan toimialaansa kuuluvia julkaisuja ja verkkoaineistoja,
- opastaa tutkijoita ja muita tiedon tarvitsijoita tietoaineistojen ja -palvelujen hyödyntämisessä.

18.1.2021

Lisäksi kirjaston tehtävänä on SKS:n osastojen ohjesäännön mukaisesti

- edistää suomalaisen henkisen kulttuuriperinnön ymmärtämistä, tuntemusta, tutkimusta ja tunnetuksi tekemistä,
- osallistua suomalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön omalla toimialallaan,
- antaa omaan toimialaansa ja toimintaansa liittyviä ohjeita.

1.4 Rooli humanististen alojen tieteellisenä erikoiskirjastona

SKS:n kirjasto on Suomessa ainutlaatuinen humanististen alojen tieteellinen erikoiskirjasto.

Monien erikoiskirjastojen tavoin:

- Ei ole olemassa lainsäädäntöä, joka suoraan ohjaisi kirjaston toimintaa.
- Kirjasto palvelee kaikkia keskeisaloistaan kiinnostuneita asiakkaita riippumatta siitä, onko heillä sidosta johonkin korkeakouluun tai muuhun taustaorganisaatioon.

Monien tieteellisten kirjastojen tavoin:

- Kirjaston henkilökunnalla on syvällistä keskeisten tieteenalojen erityisosaamista, joka takaa korkealaatuiset ja asiakaskunnan tarpeisiin kohdenneet palvelut kokoelmien muodostamisesta koulutusten järjestämiseen.
- Kirjasto osallistuu asiantuntemuksellaan tieteellisen tiedon saatavuuden ja käytettävyyden edistämiseen yhteiskunnassa.

Humanististen alojen erikoiskirjastona:

- Kirjaston painetut kokoelmat ovat osa kansallista kulttuuriperintöä.
- Kirjaston kokoelmiin valikoitujen aineistojen elinkaari on pitkä, sillä vanhemmatkin julkaisut voivat osoittautua uudelle tutkimukselle arvokkaiksi lähteiksi tai tutkimusaineistoiksi.

1.5 SKS:n kirjaston kokoelmat

SKS:n kirjaston kokoelmien ytimen muodostavat kulttuurien tutkimuksen, kotimaisen kaunokirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen painetut ja elektroniset kokoelmat. Kokoelmiin kuuluu myös muuta humanistista ja yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta sekä pieni määrä vanhoja karttoja ja muita tietoaineistoja.

1.5.1 Kokoelmien historiaa

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura asetti kirjakokoelmien kartuttamisen tehtäväkseen jo perustamisasiakirjassaan vuonna 1831. Aluksi seura kokosi suomenkielistä kirjallisuutta kaikilta tiedonaloilta. Jäseniltä ja yhteisöiltä saadut lahjoitukset muodostivat kartunnan perustan.

Ulkomailta seura hankki alkuvuosina historiaan, kieleen ja kulttuuriin liittyvää kirjallisuutta. Kokoelmat karttuivat lähinnä kirjeenvaihtajajäseniltä saaduilla lahjoilla ja julkaisuvaihdoilla tieteellisten yhdistysten kanssa.

1900-luvulla suomalainen julkaisuutoiminta lisääntyi ja kirjaston kokoelmien kartunta kääntyi kasvuun. Hankintaa suunnattiin aiempaa selvemmin perinnetieteisiin ja kirjallisuudentutkimukseen.

18.1.2021

Tieteellisten kirjastojen välisen yhteistyön lisääntyessä 1960-luvulta lähtien SKS:n kirjasto profiloitui erityisesti kulttuurien tutkimuksen erikoiskirjastoksi. Tämä vaikutti kokoelmien kehittymiseen, ja varoja käytettiin kotimaisen aineiston hankinnan ohella ulkomaisen kirjallisuuden ostoon.

Kirjallisuudentutkimuksen alalla kirjasto keskittyi kotimaisen kokoelman kartuttamiseen. 2000-luvun alussa SKS:n kirjasto liittyi Kansalliseen elektronisen kirjaston (FinELib) konsortioon, ja alkoi vähitellen hankkia elektronisia aineistoja. 2010-luvulta eteenpäin kirjasto alkoi tarjota asiakkailleen myös avoimesti kaikkien saatavilla olevia, nk. Open Access -julkaisuja.

1.5.2 Nykytilanne

Kirjaston keskeisaloja ovat kulttuurien tutkimus ja kirjallisuudentutkimus.

Kulttuurien tutkimuksen kokoelmassa on koti- ja ulkomaista aineistoa folkloristiikan, etnologian, uskontotieteen ja kulttuuriantropologian aloilta. Eri alojen julkaisut muodostavat kansanomaista kulttuuria ja kulttuurisia ilmiöitä käsittelevien tietoaiteistojen kokonaisuuden. Kokoelma sisältää laajasti koti- ja ulkomaisia yleisiä ja erikoistuneita monografioita, hakuteoksia ja kausijulkaisuja.

Kirjallisuudentutkimuksen kokoelma painottuu kotimaisen kirjallisuuden tutkimukseen. Kokoelmissa on kirjallisuudentutkimusta, kirjallisuudenhistoriaa ja suomalaisten kirjailijoiden elämäkertoja sekä kotimaista kaunokirjallisuutta. Tieteellisen tutkimuskirjallisuuden lisäksi kokoelmiin kuuluu hakuteoksia, kirjallisuutta käsitteleviä esseekokoelmia, juhla kirjoja ja luovan kirjoittamisen oppaita.

Kirjaston muissa kokoelmissa on keskeisalojen tutkimusta tukevaa aineistoa lähialoilta, mm. Suomen historiaa, kulttuurihistoriaa, sosiologiaa ja kielitiedettä.

1.5.3 Erikoiskokoelmat

Kirjastossa on merkittäviä erikoiskokoelmia:

- **Vanha Fennica** on kansallisesti merkittävä ennen vuotta 1810 julkaistun suomalaisen kirjallisuuden kokoelma. Kokoelman perusta luotiin jo seuran ensimmäisinä toimintavuosikymmeninä, eikä sitä enää kartuteta aktiivisesti.
- **Kalevala-kokoelma** on laajuudessaan ainutlaatuinen kokoelma eepoksen suomenkielisiä laitoja sekä käännöksiä noin kuudellekymmenelle kielelle. Kokoelmaa täydennetään uusilla julkaisuilla jatkuvasti.
- **M6-kokoelma** on akateemikko Matti Kuusen SKS:n kirjastolle lahjoittama laaja kansainvälisen sananparsikirjallisuuden kokoelma, joka sisältää sekä alan perusteoksia että harvinaisuuksia myös Euroopan ulkopuolelta. Teokset ovat pääosin 1950–1980-luvuilta. Kokoelmalla on ollut erittäin merkittävä rooli sananparsitutkimukselle.
- **Suomalaisen kirjallisuuden käänntösten kokoelmassa** on alun perin suomeksi, ruotsiksi ja saameksi julkaistun kaunokirjallisuuden ja lastenkirjallisuuden käännöksiä yli seitsemälle kymmenelle kielelle. Kokoelmaa kartutetaan jatkuvasti yhteistyössä Kirjallisuuden vientikeskus FILIn kanssa. Kokoelmaan sisältyy myös aineistoa, jota ei ole Kansalliskirjaston kansalliskokoelmassa. Valtaosa teoksista on lainattavissa kotiin.
- Kirjasto hoitaa ainutlaatuista **Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisujen** arkistokokoelmaa.

18.1.2021

1.6 Aineistojen pitkäaikainen saatavuus ja avoimuus

SKS:n kirjaston painettujen ja elektronisten aineistojen hankintaa, ylläpitoa ja kehittämistä ohjaavat tulevina vuosina seuraavat kaksi johtavaa periaatetta:

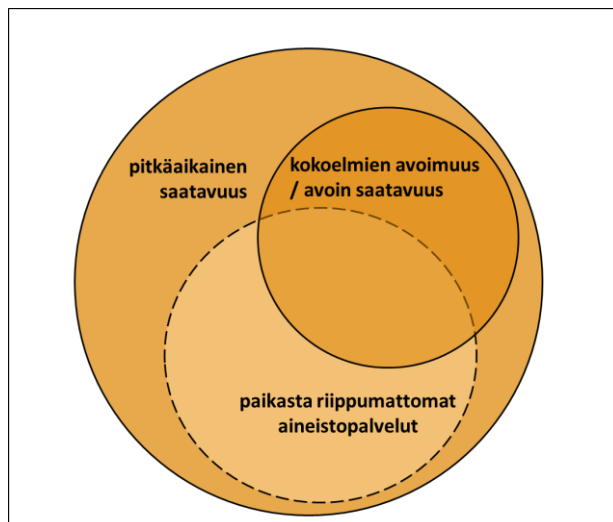
1. Pitkäaikainen saatavuus

Aineistoja ei hankita pelkästään lyhytaikaiseen tarpeeseen, vaan niiden valinnassa ja käyttöön saattamisessa painotetaan pitkäaikaista, jopa vuosisatojen yli jatkuvaa hyödynnettävyyttä.

2. Kokoelmien avoimuus ja avoin saatavuus

Lähtökohtaisesti kirjaston painettujen aineistojen kokoelmat ja kirjaston tarjoamat elektroniset aineistot ovat kenen tahansa saatavilla, joko välittömästi tai aineiston toimituksen aiheuttamalla viiveellä.

Lisäksi kirjasto kehittää ja ylläpitää *paikasta riippumattomia* aineistopalvelujaan kullekin aineistotyypille soveltuvasti ja hyödyntää tässä uuden teknologian tarjoamia mahdollisuuksia.

Näillä periaatteilla edistetään kaikkien tiedon tarvitsijoiden yhdenvertaista pääsyä tiedon lähteille, kestävästi tieteen ja kulttuuriperinnön palvelujen kehittämistä sekä seuran keskeisalojen ja muun humanistisen tieteen saavutusten laajaa leviämistä.

1.6.1 Painetut kokoelmat

Kirjaston painetut kokoelmat hankitaan pitkäaikaisesti hyödynnettäviksi. Kokoelmapalvelujen kehittämistä ohjaavat johdonmukaisuus ja vakiintuneet hyvän käytettävyyden käytännöt.

Kirjaston painetut kokoelmat ovat kaikille avoimia ja vapaasti käytettävissä joko kirjaston tiloissa tai kotilainoina. Kirjasto välittää aineistoa kokoelmistaan kaukolainoina kotimaisiin ja kansainvälisiin kirjastoihin.

18.1.2021

1.6.2 Elektroniset aineistot

Elektronisten aineistojen tarjonnalla kirjasto edistää paikasta riippumatonta tiedon saatavuutta.

Säilyttävän tehtävänsä mukaisesti kirjasto pyrkii takaamaan myös hankkimiansa elektronisten aineistojen pitkäaikaissaatavuuden. Tärkeää on varmistaa monografioiden ja kausijulkaisujen pysyvä käyttöoikeus. Hakuteosten ja viitetietokantojen arkistokopioilla saattaa olla merkitystä senkin jälkeen, kun tietoja on lakattu ylläpitämästä. Elektronisten aineistojen pitkäaikaissaatavuus on pääsääntöisesti kustantajan tai alustapalvelun tuottajan vastuulla, ja siksi kirjasto ei voi täysin taata pysyvää pääsyä valittuihin aineistoihin. Kirjasto voi kuitenkin pyrkiä varmistamaan, että kustantaja tai palveluntarjoaja takaa sopimuksessaan pitkäaikaisen saatavuuden tai että Open Access -aineiston tarjoaja pystyy osoittamaan palvelunsa pysyvyyden.

Kirjaston elektronisten aineistojen kokonaisuudessa on ollut aineistoja, joiden käyttöä rajoittavat kustantajien määrittelemät lisenssit. Tällaisia aineistoja voi käyttää vain kirjaston tiloissa tai SKS:n henkilökunnan etäkäytön mahdollistavilla tunnuksilla. Avoimuusperiaatteen mukaisesti tällaisista kokoelmien käyttörajoituksista luovutaan vaiheittain ja mahdollisuuksien mukaan, ja resursseja ohjataan avoimen saatavuuden edistämiseen.

Kirjasto edistää kokoelmiensa ja keskeisalojensa elektronisten aineistojen avointa saatavuutta seuraavin toimenpitein:

- solmimalla elektronisten aineistojen tarjoajien tai välittäjien kanssa sopimuksia, jotka mahdollistavat keskeisalojen aineistojen avoimen saatavuuden (käyttöä rajoittavien lisenssien sijaan),
- luetteloimalla ja kuvailemalla SKS:n avoimet tiedejulkaisut sekä keskeisalojensa avoimia julkaisuja kokoelmaluetteloonsa sekä kansalliseen metatietovarantoon,
- tekemällä kuvailuyhteistyötä ja tuottamalla laadukasta metatietoa avoimella lisenssillä (CC0),
- kehittämällä verkkopalvelujaan ja niiden käyttöliittymiä niin, että asiakkaiden ja sidosryhmien on helpompi löytää avoimet julkaisut,
- opastamalla asiakkaitaan löytämään keskeisalojensa elektronisten julkaisujen avoimet aineistot, avointen julkaisujen kanavat tai avoimet rinnakkaistallenteet,
- neuvomalla asiakkaitaan avoimeen julkaisemiseen liittyvissä kysymyksissä,
- osallistumalla avoimen saatavuuden ja avointen julkaisujen vaikuttavuuden arvioinnin kehittämiseen,
- osallistumalla aineistojen avointa saatavuutta edistäviin tutkimus-, kehittämis- ja rahoitushankkeisiin,
- tekemällä yhteistyötä SKS:n muiden osastojen ja kirjastokentän kanssa avoimen saatavuuden edistämiseksi,
- tukemalla avoimen saatavuuden kansallista ja kansainvälistä edistämistä.

1.7 Asiakaskunta

Kirjaston aineistot ja palvelut ovat kaikille avoimia.

Kirjaston keskeistä asiakaskuntaa ovat tutkijat ja opiskelijat, ja sen kokoelmia kartutetaan ennen kaikkea tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Palveluja kehitettäessä otetaan huomioon myös niiden tutkijoiden tarpeet, jotka eivät ole sidoksissa mihinkään akateemiseen instituutioon (esimerkiksi vapaat tutkijat). Tiedeyhteisön lisäksi kirjastoa

18.1.2021

käyttävät muun muassa kansanperinteen ja kirjallisuuden harrastajat, suku- ja paikallis-historian tutkijat, kirjantekijät, taiteilijat, opettajat, media, muistiorganisaatiot ja kulttuurilaitokset.

1.8 Voimavarat

SKS:n aineistopolitiikan toteuttamisen voimavarat tarkoittavat uusien aineistojen hankintabudjettia, aineistojen huoltamisbudjettia, aineistojen säilyttämisen ja käyttöön saattamisen tila- ja tietojärjestelmäratkaisuja sekä aineistotyöhön osoitettua henkilöstön työaikaa. Voimavaroiksi on katsottava myös kirjaston sidosryhmät lähtien seuran luottamuselimistä ja yhteistyökumppaneista lahjoittajiin, sillä heidän panostuksensa kartuttaa ja kehittää kirjaston kokoelmia. Myös kirjaston asiakaskunta on syytä ottaa huomioon voimavarana erityisesti silloin, kun asiakkaita osallistetaan toiminnan kehittämiseen.

Aineistopolitiikassa määritellyt periaatteet ja linjaukset ohjaavat voimavarojen kohdentamista kirjaston tietoaineistoista koostuvan kokonaisuuden muodostamiseen, kehittämiseen ja käyttöön saattamiseen.

Käytettävien voimavarojen säännöllinen uudelleenarviointi on keskeinen osa aineistopolitiikan toteuttamista. Arviointi ja määrittely kuuluvat kirjastonjohtajan vastuulle. Voimavarojen kohdennus esitellään vuosittaisessa toimintasuunnitelmassa ja talousarviossa, jotka seuran sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti esitellään neuvottelukunnissa ja hyväksytetään hallituksessa. Pitkäkestoisemmista ja tavanomaista enemmän voimavaroja edellyttävistä kehittämistoimista laaditaan erilliset toimeenpanosuunnitelmat, jotka seuran hallitus hyväksyy. Päätöksenteon tueksi tarvitaan laajalti tietoa kirjaston omilta asiantuntijoilta, seuran muilta toiminnoilta, luottamuselimiltä ja asiakaskunnalta.

1.9 Aineistopolitiikan vastuutahot

SKS:n kirjaston aineistopolitiikan laatimisesta vastaa kirjastonjohtaja yhdessä tietoasiantuntijoiden kanssa. Asiantuntijoina kuullaan SKS:n hallituksen nimeämiä kirjaston keskeisalojen edustajia. Aineistopolitiikan hyväksyy Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran hallitus pääsihteerin esityksestä.

Aineistopolitiikka sekä sitä täydentävät hankintaohjelmat ja toimeenpanosuunnitelmat käsitellään säännöllisesti neuvottelukunnissa, jotta ajantasaisin tieto kirjaston tietoaineistojen (ja palvelujen) kehitymisestä välittyä keskeisalojen tiedeyhteisöille ja jotta keskeisalojen tutkimuksen tarpeet tulevat huomioiduiksi kirjaston tietoaineistokokonaisuuden kehittämisessä.

1.10 Yhteistyö muiden kirjastojen kanssa

Kirjasto toimii osana kansallista ja kansainvälistä kirjastoverkkoa, joka

- mahdollistaa aineistojen kaukolainauksen,
- ylläpitää kirjastojen/tieteellisten organisaatioiden välisiä vaihtosuhteita,
- kehittää toimialalle tärkeitä standardeja, käytäntöjä ja osaamista,
- kehittää verkoston asiantuntemusta hyödyntäen erilaisia tiede- ja kulttuuriperintöorganisaatioiden palveluja,
- hankkii yhteistyössä elektronisia aineistoja ja tietojärjestelmiä,
- seuraa toimialan ja sen toimijoiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta,
- vaikuttaa kansalliseen ja kansainväliseen, toimialalle heijastavaan lainsäädäntöön.

18.1.2021

SKS:n kirjasto on aktiivinen kirjastoverkon jäsen ja pyrkii johtavaan rooliin omilla, keskeisalojen tiedon saatavuutta edistävillä asiantuntija-alueillaan.

Suomalaiset tieteelliset kirjastot toimivat verkostona, jossa kirjastoilla on omat palveluprofiilinsa. SKS:n kirjaston roolina on ollut kartuttaa erityisesti kulttuurien tutkimuksen ja kotimaisen kirjallisuuden aineistoja. Aineiston valinnassa SKS:n kirjasto ottaa huomioon omien linjaustensa lisäksi lähellä sijaitsevien kirjastojen hankinta-ohjelmat ja pyrkii välttämään turhia päällekkäisiä hankintoja.

18.1.2021

2 Aineiston valinta ja hankinta

2.1 Aineiston valinta

Aineiston valinnasta vastaavat tietoasiantuntijat yhdessä kirjastonjohtajan kanssa. Aineiston valinnan lähtökohtana on kirjaston keskeisalojen ja kokoelmien tuntemus. Tietoasiantuntijat tekevät aktiivista ja tarkoin kohdennettua aineiston valintaa vastatakseen tutkijoiden tiedontarpeisiin ja ennakoidakseen tulevia tarpeita. Valinta perustuu tieteellisen keskustelun ja julkaisutarjonnan seurantaan. Kokoelmien kartuttaminen on pitkäjänteistä, ja tavoitteena on hallittu, ajantasainen sekä historiallisesti syvä aineistokokonaisuus.

Hankittavasta tietoaineistosta päätetään säännöllisesti pidettävissä valintakokouksissa, joihin osallistuvat kirjastonjohtaja ja keskeisalojen tietoasiantuntijat.

Kaunokirjallisuuden hankinnassa noudatetaan hankintaohjelman linjauksia, ja hankintakokouksissa käsitellään vain epäselvät tapaukset. Kirjasto hankkii ilman erillistä päätöstä kokoelmiinsa kaikki SKS:n tiedejulkaisut.

2.2 Hankintaehdotukset

Kirjaston käyttäjät voivat tehdä hankintaehdotuksia verkossa olevalla lomakkeella. Ehdotukset käsitellään hankintakokouksissa ja ehdottajalle ilmoitetaan kokouksen päätöksestä. Ehdotuksen tekijällä on mahdollisuus varata teos ensimmäiseksi käyttöönsä.

2.3 Ostot

Painetut kirjat hankitaan pääsääntöisesti ostamalla välittäjiltä tai verkkokirjakaupoista. Hankintakanavaa valittaessa vertaillaan hintoja, toimituskuluja ja saatavuutta. Koska SKS saa kustannustoimintansa vuoksi alennuksia kotimaisilta kustantajilta, hankitaan kotimaista monografia-aineistoa ensisijaisesti sellaisilta välityspalveluilta, jotka myöntävät kustantaja-alennuksen, tai joissakin tapauksissa suoraan kustantajilta.

Kirjasto pitää yllä luetteloa huonokuntoisista kirjoista sekä kokoelmasta puuttuvasta aineistosta, kuten loppuunmyydyistä tai kadonneista kirjoista. Puutteita pyritään täydentämään mahdollisuuksien mukaan.

Myös osa elektronisista aineistoista hankitaan ostamalla, joko kirjastojen yhteishankintoina tai suorina ostoina välittäjiltä tai kustantajilta.

2.4 Lahjat

Kirjasto voi ottaa lahjoituksena vastaan sellaista kokoelmiin sopivaa aineistoa, jota kirjastolla ei entuudestaan ole. Lahjoitusten vastaanottamisesta päätetään tapauskohtaisesti. Päätöksessä kiinnitetään huomio tarjottujen julkaisujen sisällölliseen soveltuvuuteen, merkittävyyteen sekä niteiden kuntoon. Lahjoitusten vastaanottamisesta päätettäessä otetaan huomioon aineiston arviointiin ja käsittelyyn tarvittavan työn määrä sekä aineiston vaatiman säilytystilan tarve.

Kirjasto ei ota vastaan erityisehtoja sisältäviä lahjoituksia. Lahjoitetut teokset pyritään sijoittamaan osaksi kirjaston olemassa olevia kokoelmia, eikä niitä pääsääntöisesti

18.1.2021

säilytetä omana kokonaisuutenaan. Kirjastolla on oikeus päättää, mitä aineistolle tehdään lahjoituksen jälkeen ja esimerkiksi poistaa tai lahjoittaa aineisto edelleen.

2.5 Vaihdot

Julkaisuvaihto oli vuosikymmeniä tärkeä keino kartuttaa SKS:n kirjaston kokoelmia. 2000-luvulla monet organisaatiot ovat lopettaneet julkaisuvaihdon, mutta SKS on ylläpitänyt vaihtosuhteita useisiin kymmeneen kotimaiseen ja ulkomaiseen tieteellisiin seuroihin, yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin.

SKS tarjoaa vaihtosuhdekumppaneilleen SKS:n tiedejulkaisuja.

2.6 Avoimen saatavuuden tukimaksut

Kirjasto edistää avointen julkaisujen löydettävyyttä ja käyttöön asettamista erillisen toimeenpanosuunnitelman mukaisesti. Tavoitetta tuetaan ohjaamalla osa resursseja avoimen saatavuuden tukemiseen. Tällaisia tukimaksuja voivat olla:

- avointen monografioiden, kausijulkaisujen tai tietokantojen tilausmaksut, joilla rahoitetaan aineistojen avoin saatavuus
- tilaus- ja tukimaksut, joiden perusteella kustantajat myöntävät alennuksia avointen julkaisujen kirjoittajamaksuihin
- avointa saatavuutta edistävän kirjasto- ja kustantajayhteistyön tukeminen
- avointen julkaisujen pitkäaikaissaatavuuden tukeminen.

Kun avoimen saatavuuden liiketoimintamallit kehittyvät, kirjasto voi ottaa käyttöön uusia tukimuotoja.

18.1.2021

3 Aineistotyypit

3.1 Monografiat

Kokoelmiin hankitaan pääsääntöisesti yksi kappale kutakin teosta. Monografioiden sisällölliset valintakriteerit määritellään hankintaohjelmissa.

Hankittavan aineiston formaatin valintaan vaikuttavat ennen kaikkea avoimeen saavutettavuuteen ja pitkäaikaiseen käytettävyyteen liittyvät seikat. Myös aineiston hinta voi vaikuttaa julkaisumuodon valintaan.

Elektronisen formaatin valintaperusteita:

- E-julkaisu on avoimesti saatavilla.
- E-julkaisu on saatavilla pysyvästi/pitkäaikaisesti.
- Teoksen ensisijainen julkaisumuoto on elektroninen. Esimerkiksi väitöskirjoja on nykyisin saatavilla painettuna rajoitetusti; useimmiten ne julkaistaan avoimesti verkossa.
- E-julkaisun käytettävyys ja sisällön ajantasaisuus ovat parempia kuin painetun julkaisun.
- Esimerkiksi hakuteosten e-versioissa voi olla käytettävyyttä parantavia hakutoimintoja ja sisältöä saatetaan päivittää.
- E-julkaisulla on pysyvä tunniste, joka varmistaa löytyvyyden verkko-osoitteen muuttuessa.
- E-julkaisu löytyy kirjaston käyttämistä indekseistä ja tietämyskannoista.

Painettujen kirjojen etuna on, että niiden pitkäaikaissaatavuus voi olla helpompi varmistaa kuin e-kirjojen. Painetuilla kirjoilla on joka tapauksessa oma kulttuurinen arvonsa, ja ne säilyttävät käytettävyytensä ilman ylläpitoa.

SKS:n tiedekustantamon avoimet verkkojulkaisut hankitaan kokoelmiin myös painettuina.

3.2 Kausijulkaisut

Kokoelmiin hankitaan tieteellisiä lehtiä sekä kirjallisuus- ja kulttuurilehtiä hankintaohjelmien mukaisesti.

Kirjasto noudattaa hankinnassaan tieteellisten lehtien yleisiä laatukriteerejä, kuten:

- julkaisija ja kustantaja sekä lehden päätoimittaja ja toimituskunta on ilmoitettu selvästi, ja nämä tahot ovat tieteenalalla tunnettuja ja arvostettuja,
- lehdellä on ISSN- tai eISSN-tunnus,
- elektronisella julkaisulla on pysyvä verkkotunniste, esimerkiksi DOI-numero,
- lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleja ja vertaisarviointiprosessin periaatteet on esitetty selvästi,
- lehden aihealue on ilmaistu selkeästi,
- tiedot tekijänoikeuksista ja käyttöoikeuksista (mm. rinnakkaistallennusluvista) ovat helposti löydettävissä esimerkiksi lehden verkkosivuilla,
- käyttö- ja jatkokäyttöoikeudet on esitetty esimerkiksi Creative Commons -lisenssillä,
- elektronisen lehden käytettävyys on hyvä.

18.1.2021

Sisällöllinen merkittävyys, saavutettavuus ja käytettävyys ratkaisevat, hankitaanko kausijulkaisu painetussa vai elektronisessa muodossa vai kummassakin. Myös aineiston hinta on perusteena julkaisumuodon valinnalle.

3.3 Metatieto- ja kokotekstivarannot

Omien kokoelmiensa sisällöistä kootun kokoelmatietokannan lisäksi kirjasto on hankkinut asiakkaidensa käyttöön laajempia keskeisalojensa julkaisujen tietovarantoja. Pelkkiä julkaisujen metatietoja sisältäviä tietovarantoja kutsutaan bibliografisiksi tietokannoiksi tai keskitetyiksi indekseiksi. Osa tietokannoista tarjoaa pääsyn myös julkaisujen kokoteksteihin.

Bibliografisten tietokantojen yleisiä laatukriteerejä:

- Tietokantaan kuvailtu aineisto on tieteellistä.
- Sisältö on tietokannan tarkoitukseen nähden kattavaa.
- Sisältö liittyy kirjaston keskeisaloihin.
- Sisällönkuvailu on monipuolista ja korkeatasoista.
- Käyttöliittymä on laadukas.
- Tietokanta on yhdistettävissä kirjaston hakupalveluihin.

Keskitetyt bibliografiset indeksit, varsinkin samassa hakupalvelussa kokoelmaluettelon kanssa ja kirjaston linkityspalveluun integroituina, parantavat metatiedon ja kirjaston aineistojen saavutettavuutta.

Kokotekstitietokantojen hankintaa voivat puoltaa erikoistuneisuus kirjaston keskeisaloihin, Open Access -aineistojen tarjoaminen, ainutlaatuinen tai laadukas sisältö, riittävä volyymikate, kohtuulliset kustannukset ja käytettävyys. Keskitetyt hakupalvelut parantavat myös kokotekstitietokantojen saavutettavuutta.

3.4 Muut aineistot

Kirjastossa on muutamia kymmeniä kotimaisen kirjallisuuden paikalliskäyttöisiä äänikirjoja, mm. novelli- ja runokokoelmia. Myös kulttuurien tutkimuksen kokoelmassa on äänitejulkaisuja, esimerkiksi kansanmusiikkia ja runolaulua. AV-aineistojen kokoelmaa kartutetaan enää vain erityistapauksissa.

Kirjaston karttakokoelmassa on karttoja ja kartastoja pääosin 1800- ja 1900-luvuilta. Erityisesti etnografiset kartat säilytetään. Karttakokoelmaa ei enää kartuteta.

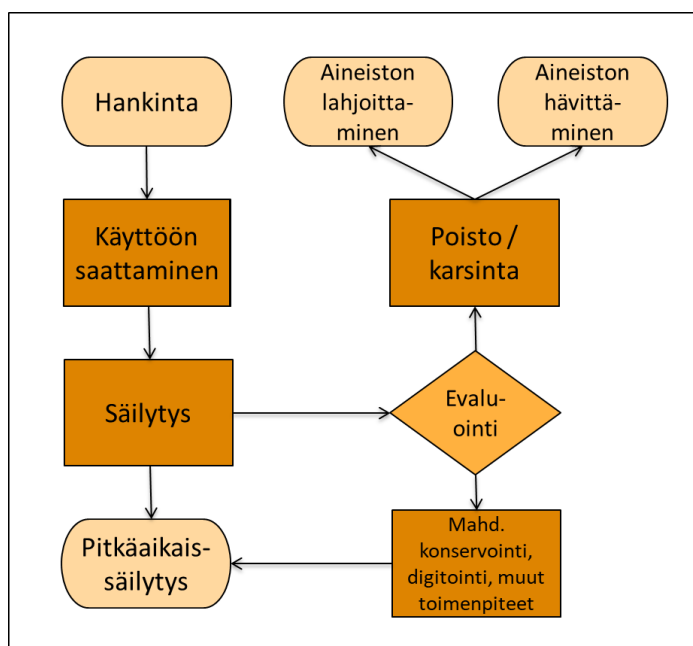
18.1.2021

4 Aineistojen hallinta

4.1 Hallinnan vaiheet (elinkaarimalli)

Kirjasto huolehtii kokoelmissaan olevista painetuista aineistoista hankintavaiheesta pitkäaikaissäilytykseen tai aineiston poistoon. Elektronisten aineistojen elinkaari ja hallintatavat vaihtelevat aineistotyypeittäin ja -tarjoajittain, joten niille ei toistaiseksi ole yhtenäistä hallintamallia.

Painetun aineiston elinkaarimalli:

4.2 Käyttöön saattaminen

Kirjasto saattaa keskeisalojensa tietoaineistoja asiakkaidensa käyttöön

- luetteloimalla uusien tietoaineistojen viitetiedot mahdollisimman nopeasti kokoelmatietokantaan (nk. uutuusluettelointi),
- luetteloimalla kortistoilla olevien aineistojen viitetietoja kokoelmatietokantaan (nk. takautuva luettelointi),
- kuvailemalla tietoaineistojen sisältöä kokoelmatietokantaan sekä kotimaisiin ja kansainvälisiin tietokantoihin,
- tarjoamalla linkityksiä elektronisiin aineistoihin (ml. Open Access -aineistot) kokoelmaluettelossa ja muissa hakupalveluissa,
- ylläpitämällä kokoelmaluettelonsa asiakasliittymää,
- kehittämällä ja ylläpitämällä verkkosivuja ja -palveluita, jotka kokoavat yhteen keskeisalojen tietoaineistoja sekä opastavat niiden hyödyntämisessä,
- kehittämällä ja ylläpitämällä avokokoelmiaan ja muita kirjaston tilassa tarjottavia aineistopalveluja,
- tarjoamalla lainaus- ja kaukopalvelua.

Aineiston kuvailussa käytetään standardeja ja tiedontallennuksen formaatteja sekä noudatetaan kansallisia ohjeita ja suosituksia. Näin taataan aineiston yhteiskäyttöisyys.

18.1.2021

4.3 Säilytys

Aineistopolitiikan linjausten mukainen ja evaluointiprosesseissa säilytettäväksi arvioitu aineisto säilytetään pysyvästi. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi kirjaston keskeisalojen kokoelmat, erikoiskokoelmat ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisujen arkistokokoelma.

Aineistot säilytetään asianmukaisissa ja valvotuissa olosuhteissa. Huonokuntoiset aineistot suojataan esimerkiksi koteloimalla tai sidottamalla. Hauraita tai erityisen arvokkaita aineistoja ei anneta kotilainaan.

4.4 Kokoelmien evaluointi

Kirjasto noudattaa kokoelmatyössään suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Kokoelmien evaluoinnin avulla luodaan ajantasainen katsaus tai kokonaiskuva kokoelmien sisällöstä ja tuotetaan tietoa johdonmukaisen kokoelmatyön tueksi. Kirjaston kokoelmatyössä tehdään jatkuvasti pienimuotoista evaluointia, mutta kattavammat evaluoinnit toteutetaan projekteina. Evaluointikriteerit vastaavat kirjaston ja SKS:n strategiaa.

Evaluoinnin tavoitteena on:

- SKS:n tehtävän mukaiset ja tiedeyhteisön ja muun asiakaskunnan tarpeisiin vastaavat, harkitut ja historiallisesti syvät kokoelmat,
- tiedon tuottaminen päätöksentekoa, kokoelmien kehittämistä ja aineiston karsintaa varten ja
- kirjaston resurssien kohdentaminen tarkoituksenmukaisesti.

4.5 Konservointi

Aineistojen kestävyys ja käytettävyyden parantamiseksi kokoelmien kuntoa seurataan ja huonokuntoisia niteitä sidotetaan, korjataan tai digitoidaan. Sidottamistyö hankitaan ostopalveluna. Konservointiprojekteista laaditaan erilliset suunnitelmat.

4.6 Digitointi

Kirjasto voi erityistapauksissa digitoida vanhaa ja haurasta aineistoa tutkimuksen tarpeisiin. Digitoinnin ansiosta alkuperäisjulkaisut säästyvät kulumiselta ja niiden jäljenteet ovat laajan tutkija- ja muun asiakaskunnan käytettävissä. Ennen digitointipäätöstä SKS selvittää, onko aineisto saatavilla digitoituna muualta tai onko digitointi mahdollista toteuttaa yhteistyössä Kansalliskirjaston tai jonkun muun toimijan kanssa, joka on erikoistunut kulttuuriperintöaineiston digitointiin. Digitointiprojekteista laaditaan erilliset suunnitelmat.

4.7 Karsinta

Kirjaston aineistopolitiikka ja hankintaohjelmat linjaavat karsintaa. Karsintapäätökset tehdään evaluoinnin jälkeen. Myös huonokuntoista aineistoa voidaan karsia, etenkin jos saatavilla on parempikuntoinen nide. Karsittavaa aineistoa tarjotaan ensisijaisesti sellaiseen kirjastoon, jonka tehtäväalueeseen se kuuluu, ja sen jälkeen Varastokirjastoon. Aineisto voidaan myös lahjoittaa toisaalle, myydä tai toimittaa paperinkeräykseen. Karsinnasta vastaa kirjastonjohtaja.